

СССРның халық артисты,
Татарстанның дәүләт гимны
авторы, композитор Рөстәм
Яхинның тууына -
80 ел.

Рафис ӘХМӘТ

Мәңгелеккә бирелгән

емгә ничек, миңа калса, мон-музыка Адәм белән һавага хәтле ук бар деньяны биләп, айкап чыккан. Ченки алардан башка җан иясе яши дә алмый: буре дә улый, бурсык та ямансұлы, ә инде сандугачлар кебек илаһи кош турында айтеп тә торасы юк... Сандугач-балакай, кечкенә-нәни кошчык турында күлмә кей-жыр уйлап табылмаган да, күлмә халык аның язғы сихри аһәненә колак салмаган?

Ә шулай да бүгенге көндә, яңа гасыр, яңа мөңьеллык-ның житлеккән жәй уртасында колакта бераз монсу, бераз горур "Китмә, сандугач" көе яңғырый...

Денья музыкасында даһилар күп. Алар бөек рус музыкасында да байтак. Ә инде үзебезнекен шундыйларга тиңләштерә башласак, мин беренче планга Рөстәм Яхинны куяр идем!

Әие, талантларга гажәп байегерменче гасыр - Тукай, Дәрдемәнд, Габәши, Сәйдаш, Жиһанов, Жәлил, Такташ кебек даһиларны тудырып, яшәткән икән, димәк, мөхтәрәм Рөстәм Яхин исеме дә бу изгеләр рәтендә басып торырга тиеш...

Кулда - укучы дәфтәре битеңә язылган телевизион сценарий. "Синен музыкада вкус-зәвыйғың бармы?" - дигән сорау. Телевидениенен ул чактагы баш меҳаррире, атаклы диктор Эминә Сафиуллинага мин "Шиғрият һәм музыка кавышканда"

исемле беренче сценариемне алып килдем дә... шунда ук музыкаль редакцияға эшкә урнаштым...

Бу тарихка инде 30 дан артык ел. Рөстәм абый тапшыруымны шундый ошаткан, шундый сөенгән! Ничек кенә булмасын, мин Рөстәм абый белән элемтәләремне вәмәдем. 2 нче трамвай белән менә идем дә, "хрущевка" фатирына кереп эләгә идем... Волков урамыннан күтәрелгәч, аулак почмакта урнашкан Яхин фатиры тора-бара минем хаж қылган Мәккәма әверелеп кита язды.

Мәрхүм күп салмый, тартмый, хатын-кыз мәсъәләсендә дә утә сак, ялгыз, буйдак иде ул чакта... Уйчан, зәңгәрсу-соры күзләрендә ук олы, мәлаем ачык йөзендә аңа гына хас

Рөстәм абыйда боларның берсе дә юк. Ул аз сүзле, уйчан, тыйнак, сабыр кеше иде. Шуның очен дә аны без бик яраты, хөрмәт итә иде. Ижатымда, бигрәк тә жыр-романс жанрында, Сәйдәштән кала, Рөстәм Яхин минем икенче юмарта осталазып иде. Оят булса да эйтим инде: безнең хәтта бер ук шагыйрьнен бер ук шигыренә язган берничә “уртак” жырыбыз да бар... Рөстәм Яхинның даңылығы аның новаторлығында, яңалықка омтылуда, мәңгелек эзләну, яшьләрчә аиқынныңда ачык чагылыш тапты. Ул татар музыкасында чын мәғәнәсендә Яхин мәктәбен тудырды, бу бигрәк тә романс, фортепиано миниатюрасы өлкә-сенә карый. Хәзерге буын композиторлары - Ренат Еникеев, Илдус Якупов, Рәшиит Абдуллиннар ул башлаган юларны үз ижатлары белән киңәйтеп, төзекләндөреп, бизәп баралар.

Ренат ЕНИКЕЕВ, композитор:

- Рөстәм эфәнде белән мин яштән ук таныш иде, чөнки икебез дә Казан кала - таш кала, башкала егетләре. Икебез дә зыялышлар нәселеннән, икебез дә пианист. Рөстәм абый, пианист буларак, татар музыкасында уникаль зат иде. Аның белән, мөгаен, бераз А. С. Ключарев кына тиңләшә алгандыр! Яхинның иң бөек эсәре - аның фортепиано очен язылган сокланыргыч симфоник концерты! Исекитмәле, гүзәл, тиңсез эсәр ул. Мәңгелек эсәр. Гомерем буе шунца кызыгын түя алмыйм, узем дә Рөстәм абызыемны күп житәргә, узын китәргә хыялландым. Жыр-романс өлкәсендә дә ул - чын осталаз, киңәиче, э мин узем пианист та булгач, Рөстәм абыый ижаты да, узе дә ифрат дәрәҗәдә үз һам якын. Ни эйтсан дә, Шопенинар, Шубертлар, Рахманинов, Рубинштейн, Прокофьевлар династиясеннән без. Романтиклар династиясеннән! Нәкъ менә Рөстәм агай татар музыкасына поэма, сюита, ноктюрн, прелюдия, вальс-экспромт, музыкаль миз-

гел кебек тошенчә вә жанрларны алтын керде. Шунысы соендерә, безнең композитор аларның берсен дә кабатламый, кабатланмас үз сукмагын салып бара белде. Чын ижатчы иде ул!

Мирсәет ЯРУЛЛИН, композитор:

- Башка татар композиторларыннан аермалы буларак, Рөстәм Яхин, нәкъ минем абылем Фәрит Яруллин кебек, Мәскү музыка мәктәбен уткән композитор иде. Аның гүзәл, образларга бай фортепиано концертын ишеткәч, мин бу сокланыргыч ижатчыдан гомерем буе балетлар, опера-лар көтөп яшәдем.

Оста пианист дигәндә, ул исkitкеч оста итеп үз эсәрләрен генә тугел, дөнья классикасын да башкара белә иде. Композиторның концерт эшчәнлеге дә аерым иғтибарга лаек. Ул Мәрьям Рахманкулова, Зөләйха Хисматуллина, Венера Шәрирова, Мөнирә Булатова, Азат Аббасов, Эмиль Жалалетдинов кебек жырчылар, Марат Эхмәтев, Шамил Монасыйпов кебек скрипачлар белән күпсанлы чыгышлар ясый торган иде. Татарстан радиосында ул язмалар “алтын фонд” тәшкил итәләр. Ул шулай ук Мәскү, Ленинград, Ташкент, Киев, Ульяновск саҳнәләрендә уңышлы чыгышлар ясады. Дөньяга танылган музыканлар Ермәк Серкебаев, Алексей Кривченя, Нина Поставничева, Халидә Эхтамова, Зарис Шайморзаева белән якыннат таныш һам дус иде. Ключаревтан кала Рөстәм абый кебек бигрәк тә илленче елларда бөтен республиканы айкат чыккан бутән композитор булды миңен?!

Татар халык көйләрен дә, аның кебек, бөтен нечкалекләре белән тойған бутән кешене белмим мин. Аның Мәрьям апа Рахманкулова белән язып калдырган халык көйләре циклы узе генә дә мәңгелек хәзинә булыт тора!

Кыскасы, “Күңелемдә яз”, “Онта алмыйм”, “Дулкыннар”, “Шагыйрь”, “Китма, сандугач” кебек улемсез жырлар ижат иткән зат узе дә мәңгелек, улемсез ул!

Мирсәет агайның фикерләренә күшүлүп, шуны да искартасе кила: республикасының гимнын да нәкъ менә Рөстәм Яхин ижат иткән бит!

Бу композитор турында бик тә күп язып булыр иде. Гажәп мул мираслы, юмарта, игелекле зат иде шул. Мине бигрәк тә аның бер сыйфаты - татар шигъриятенә ихлас гашыйк шәхес булуы сокланыра иде. Ул шагыйрләр белән якын дус, сердәш булды. Аның кебек озак еллар бергәләп ижатташ дуэт корган башка композиторны белмим мин. Эхмәт Ерикәй, Мостафа Ногман, Нури Арслан, Мәхмүт Хесәен, Нәби Дәүли, Гөлшат Зәйнашева, Равил Фәйзуллин - бу бәхетле жаннарның кайберләре генә.

... Бу дөньяда бигрәк тә Рөстәм агай яшәгән зилзиләле, авыр, катлаулы заманда, аның шәхси, интим тормышын сейләп тормыйм. Гомере буе саф мәхәббәткә табынган дани... Башта энисе белән яшәгән Яхин да тора-бара: “Йә - син, йә - мин” проблемаларын чишкәләде...

Кыскасы, Россия һәм Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, элекке СССРның халык артисты, Тукай премиясе лауреаты Рөстәм Яхинның исеме дә, ижаты да туган халының мәңгелек казанышы, куанышы булып тора. Жир йөзенә бөек ижатчының олы юбилеенда аның үлемсез моны агыла... Бу мон - мәңгелек.

илаһилык... Хәер, без мәнгө төшөнә алмаслык нур берки иде...

... Рөстәм һәм ялғызлык...

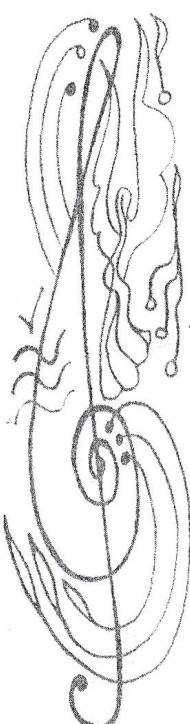
Киң маңгайлыш, олы, оплат, сөйкемле йөзле иде ул... Сәгатьләр буе утырып, үзенең пианиносында әллә нинди моңарчы иштөлмәгән, хыялый кейләр уйны иде...

Рөстәм Яхинның яшәеше (беренче карашка, "шома, сикәлтәсез" гомере) илнең өч фажигасы белән билгеләнә - 1921 елгы ачлык, 1937 елгы репрессия һәм 1941 елгы сугыш...

Күңел әле һаман исkitкеч тыйнак, мәлаем, сабыр, оплат агайның якты жир йөзеннән киткәненә ышана алмый. Югыйсә, ул яраткан әнис алмалары өлгергән август аенда ача нибары 80 яшь кенә тулган булыш иде әле!

Яхин - чын Казан егете, монда туган, монда үскән, монда жирләнгән. Ул дөньяга үзенең

Яңа жыр туганда.
Сулдан унга:
М. Галиев, Р. Яхин,
М. Шабаев, Луиза
Батыр-Болгари.

котоңыч зипзиләләре, ачлыгы-туклыгы белән хәтергә кереп калган 1921 нче елда килгән дә. Үзәк өзгеч сагыш-моң яшь композиторның мәңгелек юлдаши, күңел фәрештәсе...

Гадәттә, бөек шәхеснең даһилыгын ул узган катлаулы тормыш юлыннан, бай биографиясеннән ээлиләр. Янәсе, кеше күбрәк күргән саен, шәбрәк нәрсәләр тудыра ала. Рөстәм язмышы, миңа капса, бу хакыйкатьне тұлсысынча кири кага. Ул кечкенәдән үк музықа мәктәбен тәмамлый, бeraздan (1937 елда) Мәскәүгә ките, музықа училищесында укий, ә уткән гасыр тарихына кара тамга булып кереп калган 1941 елда сәләтле, өмет тулы егет Мәскәү дәүләт консерваториясе ишекләрен ачып керә...

Сугыш! Кешелек тарихының иң кара битләрен тәшкىл иткән бу афәт Рөстәмне дә үзенең канлы-даһшатле өөрмәсенә алыш кереп китә. Башта зенит-артиллерия дивизиясендә сугыша, бeraздan жыр һәм бию ансамблендә хезмәт итә башлый. Өметле пианистның мәңгелек хыялышы - композитор булу теләге - XX гасырның нәкъ үзәге - 1950 елда чынга аша. Яхин, әле утыз яшен дә тутырмаган яшь, тығыз бәдәнле, базык буйлы, олы башлы уйчан егет туган йорт - Казанына әйләнеп кайта. Бер-ике ел Казан дәүләт консерваториясендә кайнашып йөри дә, 1952 елдан алыш үзен тұлсысынча ижат ешенә багышшы...

Димәк, Рөстәм Яхинның калган гомере (ә бу үзе ярты гасыр диярлек!) - ижат. Һәм ул үзенә Аллаһе Тәгалә бүләк иткән бу татлы-газаплы мизгелләрне моңга, кейгә сарыф итә.

Татар музыкасы оғыкларын үз ижаты белән шактый кинәйтеп жибәрә алган, әсәрләре белән туган илендә генә түгел, бөтен дөньяда танылган бу композиторның бар гомере - туктаусыз әзләнү, ижат. Хәер, бу хакта аның коллегалары-ижатташлары, шәкерпләре ни уйлый икән?

Хәтеремдә композитор Фасил Әхмәтов фикере сакланган:

- "Таң ата да кич була,
Күңел шатлык белән тула..."

Бу романс мине кечкенәдән үк үзенең сихри аһәңе, исkitкеч самимилеге белән әсир итте. Рөстәм абый чын мәгәнәсендә шигари жанлы шәхес иде. Ул тудырган ғөзләрчә гүзәл жыр-романсларның һәркайсы ача гына хас якты яңғыраш, хис-моңга ия. Татар композиторлары арасында шигыриятне тоемлау, нечә сиземләү яғыннан ача тиң зат юк иде һәм юк, минемчә. Бу уникаль күренешнән нәтижәсе дә куанышлы. Түкай, Жәліл шигырыләренә тулы цикл ижат итәргә батырчылык итә алган икән, димәк, Яхин үзе дә бу даһиларга тиң, тигез зат!

Кеше, шәхес буларак, Рөстәм абый мине һәрчак үзенең балаларча самимилеге, кече күңеле белән таң калдыра иде. Аны, шикләнмиш, чын татар интеллигенты дип атап була, хәтта мин аны эталон дип атар иде. Яшерен-батырын түгел, безнең ижатташ дүсларның күчелеге - авыл малайлары, кем әйтмешли, "тизәктән көрәк булган" кешеләр. Э Рөстәм агайда чын оллатлык дәрәҗәсе, нәзәкатлык, аристократлык үзен нык сиздерә иде. Затлы, бай сәүдәгәрләр, үкымышлы муллалар нәселеннән иде бит ул, атаклы Яхин династиясенә үзек кашы булып кала алды да ул! Гәрчә, гомере буе совет кануннары күшүүнча үзенең бу сыйфаттарынан оялыбра, тарсынты-кыенсыныбрақ яшәс дә...

Ижат кешесен юк-бар бәхәс, кончелек, ваклык утерә.